

*Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).
Спеціальність – 281.
Державне управління: удосконалення та розвиток. 2024. № 11.*

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.11.23>

УДК 304.4:316.4.063.3](100)

О. Л. Тарасенко,

аспірант, Навчально-науковий інститут публічного управління та державної служби Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-1198-9175>

**ВЗАЄМОРОЗУМІННЯ ТА ЄДНАННЯ КРАЇН І НАРОДІВ
ЯК ЧИННИК СТВОРЕННЯ ЄДИНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ**

O. Tarasenko,

Postgraduate student, Educational and Scientific Institute of Public Administration and Public Service of the Taras Shevchenko National University of Kyiv

**MUTUAL UNDERSTANDING AND UNITY OF COUNTRIES AND
NATIONS AS A FACTOR OF THE CREATION OF A SINGLE EUROPEAN
CULTURAL SPACE**

У статті досліджено зміст європейських документів у сфері культурної політики щодо використання в них ідеї взаєморозуміння та єднання країн як провідних засад діяльності країн-членів Євросоюзу. Визначено, що таке взаєморозуміння передбачає взаємовплив окремих національних культур і загальноєвропейської, де головними завданнями є визначення культурного

фонду, його вивчення, збереження й охорона, які є функціями, зазначеними в міжнародному законодавстві в галузі культури. Розглянуто положення провідної в цій сфері Європейської культурної конвенції (1954 року), де виділено певні принципи європейської політики в галузі культури, а також завдання й заходи, які пропонує Програма «Креативна Європа». Ці документи імплементовані в законодавство України з метою якнайшвидшої її інтеграції в європейський культурний простір. Також розглянуто думки українських учених щодо культурної політики ЄС та похідної української із зазначенням конкретних заходів для реалізації такої політики.

Зроблено висновки, що в контексті орієнтації України на входження до ЄС розвиток культурної сфери трактується як пріоритетний, адже це провідний аспект розвитку країн Євросоюзу – базований на принципах спільності народів, їх єднання й співробітництва з метою розвитку Європи, зокрема системи її духовно-культурних цінностей. Україна активно співпрацює з інститутами ЄС у сфері культури з метою якнайшвидшої інтеграції в культурний простір демократичних країн. Положення міжнародних документів у цій сфері активно імплементуються в українське законодавство, що має результатом збереження пам'яток національної культурної спадщини та загалом зростання самоусвідомлення українців як європейської нації.

The article examines the content of European documents in the field of cultural policy regarding the use in them of the idea of mutual understanding and unity of countries as the leading principles of activity of EU member states. It was determined that such mutual understanding involves the mutual influence of individual national cultures and the European one, where the main tasks are the definition of the cultural fund, its study, preservation and protection, which are the functions specified in the international legislation in the field of culture. The provisions of the leading European Cultural Convention (1954) in this field are considered, where certain principles of European policy in the field of culture are highlighted, as well as the

tasks and measures proposed by the «Creative Europe» Program. These documents are implemented in the legislation of Ukraine in order to integrate it into the European cultural space as soon as possible. Also considered are the opinions of Ukrainian scientists regarding the cultural policy of the EU and the Ukrainian derivative, with the indication of specific measures for the implementation of such a policy.

It was concluded that in the context of Ukraine's orientation towards joining the EU, the development of the cultural sphere is interpreted as a priority, because it is the leading aspect of the development of the countries of the European Union - based on the principles of community of peoples, their unity and cooperation for the purpose of the development of Europe, in particular the system of its spiritual and cultural values. Ukraine actively cooperates with EU institutions in the field of culture with the aim of as soon as possible integration into the cultural space of democratic countries. The provisions of international documents in this area are actively implemented in Ukrainian legislation, which results in the preservation of monuments of national cultural heritage and, in general, the growth of self-awareness of Ukrainians as a European nation.

Ключові слова: *культурна політика ЄС, Європейська культурна конвенція, євроінтеграція, європейський культурний простір, національна культурна спадщина, взаєморозуміння, співробітництво.*

Keywords: *EU cultural policy, European Cultural Convention, European integration, European cultural space, national cultural heritage, mutual understanding, cooperation.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відповідно до орієнтації України на входження в демократичний простір Євросоюзу (далі – ЄС) актуальними стають зміни в усіх сферах життєдіяльності українського суспільства, і серед них відзначаємо культурну галузь, що трактується як комплекс, який

передбачає взаємовплив загальноєвропейської культури та окремих національних культур. Про такий взаємовплив говориться в різноманітних міжнародних документах. Так, у Європейській культурній конвенції, ухваленій 1 березня 1954 року в Парижі й ратифікованій Україною 1994 року, декларовано ідею взаєморозуміння та єднання, адже європейські країни мають свої культурні надбання й зацікавлені у їх збереженні й розвитку [1]. Звісно, положення й інших міжнародних актів імplementовано в українське національне законодавство у сфері культури, адже Україна прагне ввійти до ЄС на правах рівного члена, а тому має привести своє законодавство відповідно до європейського.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні українські вчені та державні діячі активно досліджують усі питання, пов'язані з євроінтеграційним курсом України. Так, А. Ярош, розглядаючи українську культурну політику в умовах євроінтеграції, аналізує міжнародні заходи в цій сфері, зокрема конференцію в Стокгольмі 1998 року, де було проголошено пріоритетність культурної політики будь-якої держави [2]. Л. Мороз, досліджуючи ретроспективу законодавства з питань культурної євроінтеграції України, стверджує про її тривалий процес, але при тому віру українців у позитивне вирішення цієї національної мети [3]. В. Солошенко, розглядаючи культурну політику як основу формування національної єдності, аналізує процес і особливості реалізації основоположної засади «єдність у розмаїтті», що характеризує цю сферу існування ЄС [4]. Д. Кулеба, экс-міністр закордонних справ України, подав концептуальні засади вступу України до ЄС, висуваючи тезу про історичну справедливість [5]. Зрештою на хрестоматійному рівні культурну політику ЄС в термінах і поняттях дослідили М. Кеда та Т. Соломенна [6].

Зазначені вище вчені та державники, загалом відзначаючи позитивні аспекти євроінтеграції України, недостатньо уваги приділяють розгляду основних принципів ЄС, які декларуються в його культурному законодавстві як

концептуальні, адже духовна площина має пріоритетне значення для будь-якої спільноти, зокрема європейських країн.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – дослідити положення європейських документів у сфері культурної політики щодо використання в них ідеї взаєморозуміння та єднання країн Європи як провідних засад мирного життя і співробітництва європейських народів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Європейську культурну конвенцію (англ. European Cultural Convention, фр. Convention culturelle européenne) було розроблено членами Ради Європи відповідно до положень Організації Об'єднаних Націй у питаннях освіти, науки та культури. Україна як республіка радянського союзу мала право приєднуватися до європейських міжнародних органів (зокрема ЮНЕСКО), і тому також підписала аналізовану Конвенцію, після чого українська культура отримала офіційне визнання через установлення міжнародних дат відзначення річниць найвідоміших національних митців (звісно, визнаних радянською ідеологією) – Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Котляревського, Михайла Коцюбинського, Івана Франка, Григорія Сковороди, а також ученого-академіста Євгена Патона. Натомість Україна була зобов'язана дотримуватися правил і заходів із метою охорони своєї культурної та природної спадщини як частини загальноєвропейської.

У Конвенції говориться, що кожна країна – учасниця цієї угоди – робить культурний внесок у «загальну культурну спадщину Європи» (стаття 1), стимулює своїх громадян вивчати історію, культуру й мову інших країн і, водночас, сприяє вивченню своєї історії, культури й мови на території інших країн (стаття 2), зберігає та охороняє історико-культурні цінності, що перебувають у її користуванні та є складовою загальної європейської культурної спадщини (стаття 5) [1].

Отже, політика ЄС, зокрема в культурній сфері, насамперед базується на принципах взаєморозуміння та єднання країн у досягненні певних спільних цілей. Якщо порівнювати поняття «співробітництво» та «взаєморозуміння», то

побачимо їх тісний семантичний зв'язок: частини цих слів (за лінгвістичною термінологією – морфемами) «спів-» і «взаємо-» вказують на безпосередній контакт між певними суб'єктами – у нашому разі країнами (народами), а також на процесуальний зв'язок між цими поняттями: співробітництво ніби практично конкретизує взаєморозуміння через реалізацію певної ідеї.

Як приклад реалізації зазначених принципів (засад) можна навести Програму ЄС «Креативна Європа» від 2021 року, де акцентується на взаєморозумінні та співробітництві європейських країн у галузі культури. Ця Програма, як і аналізована вище Конвенція, спрямована на збереження й розвиток «культурного та мовного розмаїття країн Європи», але ця мета вирішується за умови обов'язкової співпраці кожної країни з іншими країнами, дотримання національної різноманітності, транснаціональної стратегічної співпраці. Відповідно Україна створила в себе Національне бюро «Креативної Європи» й виконує завдання Програми на національному рівні, обмінюючись інформацією із зарубіжними партнерами, надаючи відповідні консультації [7].

У Програмі в контексті спільного вирішення проблем і відвернення загроз наводяться відповідні засади, що спрямовані на підтримку України в її боротьбі з російським агресором. По-перше, це пріоритетність українського культурного продукту чи такого, що орієнтований на допомогу Україні; по-друге, підтримання українських переселенців і конкурси українських мистецьких проєктів із виділенням відповідного бюджету (демонстрація культурних досягнень України в інших країнах, надання грантів найбільш креативним проєктам, психологічна й медична допомога тимчасово переміщеним українцям, проєкти зі збереження та реставрації міської та архітектурної спадщини в Україні) [7].

На основі міжнародних документів формує українське законодавство в цій сфері. Так, у Законі України про охорону культурної спадщини, ухваленому 2000 року, передбачено застосування різноманітних державних заходів для вирішення питань щодо збереження й охорони національної культурної спадщини для подальшого її використання «в інтересах нинішнього і майбутніх

поколінь» [8]. Ця культурна спадщина трактується як успадковані від попередніх поколінь відповідні об'єкти, зокрема певні історичні споруди, їхні частини, території чи археологічні об'єкти, які об'єднуються загальними рисами – мають автентичну цінність – археологічну, історичну, естетичну, етнологічну, внесені до відповідних державних реєстрів і взяті на державний облік. У свою чергу охорона пам'яток культурної національної спадщини передбачає використання різноманітних заходів – організаційних, правових, матеріально-технічних, фінансових, інформаційних, які застосовуються для виявлення, наукового аналізу, класифікування, державної реєстрації, запобігання руйнуванню чи заподіянню ушкоджень, забезпечення збереження, захисту, реставрації, а також доступу громадян до цих об'єктів [8].

Означені в Законі заходи набувають конкретизації у статті 1, де, зокрема, виявлення такого об'єкта передбачає комплекс заходів задля визначення його культурної цінності, дослідження – науково-пошукову роботу задля отримання якомога повнішої інформації про такий об'єкт, консервація відбувається з метою збереження й захисту об'єкта від можливого його руйнування, реставрація, реабілітація та ремонт – із метою зміцнення чи відновлення властивостей культурного об'єкта культурної спадщини, номінування полягає в підготовці й поданні документів задля включення об'єкта у відповідний реєстр пам'яток культури, при цьому в таких документах описуються специфічні властивості об'єкта, що становлять його культурну цінність [8].

Поряд із деклараціями, що містяться в зазначених вище міжнародних і вітчизняних документах, слід використовувати й дослідження вчених у цій галузі, які роблять чимало слухних узагальнень, аналізуючи культурну політику ЄС та України і знаходячи корисні кореляції. Так, А. Ярош зазначає про єднання країн-учасниць ЄС у створенні спільних інституцій з метою збереження й контролю над національними культурними здобутками. Науковець наводить таку міжнародну інституцію – Culture Action Europe, куди залучається все більше європейських країн [2, с. 81].

Також до спільної діяльності залучаються інтердисциплінарні команди українських і європейських фахівців з архітектури, у межах яких відбувається обмін знаннями й досвідом у питаннях захисту культурно-історичної національної спадщини, відбудови та реставрації зруйнованих під час війни об'єктів культурної сфери. Така робота має координуватися також органами управління місцевих громад [7].

Л. Мороз описує процес упровадження міжнародного проєкту «Відновлюємо Україну разом» («Restoring Ukraine together»), що засвідчує активність й ефективність, базовані на взаємовпливі національних інтересів і підтримці ЄС. У такому ракурсі виправдовується політика євроінтеграції, за якої Україна має імплементувати відповідне нормативно-правове законодавство ЄС і безперечно дотримуватися його, перебуваючи в зоні міжнародної торгівлі, зокрема зі взаємним визнанням її атрибутів (товарів, послуг, капіталу), адже таке співробітництво і є сутністю ЄС. Серед пріоритетних торгових напрямків відзначається й екологічний, що передбачає захист довкілля, зокрема й національних об'єктів культурної політики [3].

А. Ярош зазначає, що культурний діалог у межах ЄС побудований на спільні меті, а відповідна політика орієнтована на усвідомлення кожним народом своєї унікальності, але й європейської єдності, незалежності своєї культурної стратегії та політики, але у складі загальноєвропейської, спрямованості на свій місцевий рівень але й на глобальний. При цьому зауважується, що фінансова підтримка цієї галузі в усіх країнах перебуває на низькому рівні, ніби доводячи пріоритетність тілесного над духовним [2].

В. Солошенко відзначає, що політика ЄС у культурній сфері орієнтована на реалізацію засади «єдність у розмаїтті», що передбачає вирішення завдань у двох різних площинах – формування загальної європейської ідентичності, але водночас і активізацію уваги на збереженні й відродженні окремих національних (етнічних) культур. Річ у тім, що будь-яка людина, будучи громадянином певної країни, не забуває свого етнічного походження (якщо воно не цієї країни), традицій, можливо й мови (якщо вона не є третім

поколінням емігрантів, тобто не вихована вже місцевою мовою), іншими словами – має власне культурне обличчя. Отже, потрібно відшукувати такі засоби здійснення культурної політики, що сприяли б формуванню загальної європейської ідентичності, але водночас зберігали б етнонаціональне розмаїття [4].

Наприклад, до спільної діяльності європейських країн у культурній сфері можна віднести туристичну діяльність, що передбачає не лише сам процес відвідання історичних місць країни, але й рекламування таких об'єктів. Зокрема в Україні починаючи від 2023 року діє відомий міжнародний конкурс «Європейська столиця культури», за умовами якого певні українські міста (переможці конкурсу) зможуть отримати статус туристичного центру, відповідно – можливість прискореного культурного, соціального й економічного розвитку [7].

Також до культурної сфери (у сенсі підвищення компетентності громадян) можна віднести й медійну культуру що пов'язана з навичками користування інформаційними технологіями, адже засоби передання (поширення) інформації останнім часом надають можливість жити і працювати набагато швидше й динамічніше, активізувати й удосконалювати управлінські процеси, роблячи їх більш відкритими і прозорими; ступінь достовірності інформації невинно підвищується, адже збільшується можливість її перевірки та контролю; в умовах війни інформація перетворюється на реальну зброю; громадяни мають володіти навичками боротьби з дезінформацією, захисту й зберігання інформації, що становить державну таємницю.

У медійній сфері відбувається міжнародне співробітництво на основі взаєморозуміння між українськими медіа й зарубіжними зі спільною метою протистояння дезінформаційній політиці росії, що потребує не лише залучення певних контрпропагандистських акцій, але й рекламування українських культурних здобутків і поширення українського культурного контенту за кордоном – через виступи українських митців, поширення аудіовізуальної

продукції, реалізацію проєктів міжнародної співпраці у сфері культури, проведення наукових конференцій, виставок. тощо [7].

Як бачимо, політика ЄС у галузі культури базується на принципах взаєморозуміння, єднання, співробітництва, що реалізуються з метою формування загальноєвропейської ідентичності, якій відповідають певні культурні цінності, але при цьому властиві й національні риси. Інші європейські держави ратифікують відповідні міжнародні угоди, долучаються до численних програм, положення яких імплементовані в національне законодавство.

Один із українських державників Д. Кулеба, очолюючи останніми роками Міністерство закордонних справ України й відповідно керуючи процесом євроінтеграції, відзначає, що ця робота передбачала глибоке ознайомлення із зарубіжним законодавством і подальші перемовини й угоди з ЄС. Стратегія України полягала в розширенні впливу ЄС на країни, які ще не є його членами. Напад країни-терориста пришвидшив цей процес, адже всі члени ЄС усвідомили небезпеку, що може бути реальною за умови порушення єдності серед європейських держав. Зрештою Україна пройшла шлях від подання заявки до переговорів про вступ до ЄС за два роки набагато швидше, ніж інші країни-члени. Тобто відповідні реформи продовжуються під час війни, коли ракетні удари щодня завдають шкоди українській економіці й інфраструктурі. Це стає можливим за одностайності законодавчої влади, що, як і все суспільство, орієнтована на якнайшвидшу євроінтеграцію. Зрештою Україна стала каталізатором розширення ЄС до природних кордонів Європи, а в подальшому значно зміцнить обороноздатність Євросоюзу й навіть призведе до демократизації російського й білоруського суспільств [5].

Одна із ґрунтовних праць, що вміщує різноманітні міжнародні документи у сфері європейської політики в галузі культури, – хрестоматія, підготовлена колективом чернігівських учених у межах проєкту програми Erasmus (напрямок «Cultural Dimension of Europe»). Акти тут розподіляються на документи ЮНЕСКО та Ради Європи, що містять питання захисту авторського права,

творчих працівників, освітні й наукового питання, зокрема й міжнародного співробітництва; документи про збереження й охорону культурної спадщини – усесвітньої та національної, що розподіляється у свою чергу на археологічні, підводні, нематеріальні об'єкти; документи сучасного етапу розвитку Європейського Союзу в галузі культури, а також закони України про культуру та охорону культурної спадщини [6, с. 4].

У Хрестоматії зазначається, що культура постає засадничою основою для розвитку не лише соціальної сфери, але й економічної та політичної, тобто є окремим виміром політики ЄС, що зумовлює «культурну європеїзацію» з відповідною міжнародною інтеграцією, але водночас з урахуванням окремих національних культур [6, с. 6].

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Розглянувши питання європейської політики в галузі культури, можемо зробити такі висновки:

– у міжнародних документах, присвячених європейській культурній політиці, засади взаєморозуміння та співробітництва визнаються як провідні, адже саме в єднанні народи Європи можуть досягти успіхів і в інших сферах життєдіяльності – економічній, фінансовій, безпековій тощо;

– Україна з метою якнайшвидшої інтеграції в культурний простір демократичних країн імплементує положення законодавства ЄС й активно співпрацює з інституціями ЄС у сфері культури;

– українське законодавство відповідно до європейського має на меті збереження пам'яток національної культурної спадщини як спільного європейського надбання, що має сформувати зростання самоусвідомлення українців як європейської нації.

Літератури

1. Європейська культурна конвенція 1954 року. *Верховна Рада України.*

URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_213#Text

2. Ярош А. В. Культурна політика України в умовах євроінтеграції. *Питання культурології*. 2017. № 33. С. 78–84. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.33.2017.141586>
3. Мороз Л. Хроніки культурної євроінтеграції України. *Тиждень*. URL : <https://tyzhden.ua/khroniky-kulturnoi-ievrointehratsii-ukrainy/>
4. Солошенко В.В. Культурна політика як основа формування національної єдності в сучасному світі. URL : <https://elibrary.ivinas.gov.ua/2288/1/Polityka%20spilnoi%20yevropeiskoi%20identychnosti.pdf>
5. Кулеба Д. Вступ України до ЄС як додана вартість та історична справедливість. *The Robert Schuman Foundation*. Київ : Міністерство закордонних справ України, 2024. URL : <https://www.kmu.gov.ua/news/avtorska-stattia-ministra-dmytra-kuleby-vstup-ukrainy-do-ies-iak-dodana-vartist-ta-istorychna-spravedlyvist-dlia-the-robert-schuman-foundation>
6. Культурна політика Європейського Союзу. Хрестоматія : навч. посіб. / упор.: Кеда М.К., Соломенна Т.В. Чернігів: Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, 2022. 468 с. ISBN 978-617-95061-9-2.
7. Програма ЄС «Креативна Європа» 2021-2027. *Бізнес*. URL : https://business.diia.gov.ua/finance/program/programa_es_kreativna_evropa_2021_2027
8. Закон України про охорону культурної спадщини (Відомості Верховної Ради України. 2000. № 39. Ст. 333). *Ліга Закон*. URL : https://ips.ligazakon.net/document/view/t001805?ed=2021_01_01

Reference

1. Verkhovna Rada of Ukraine (1954), “European Cultural Convention of 1954”, available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_213#Tex (Accessed 25 Oct 2024).

2. Yarosh, A. V. (2017), “Cultural policy of Ukraine in the conditions of European integration”, *Pytannya kul'turolohiyi*, vol. 33, pp. 78–84. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.33.2017.141586>

3. Moroz, L. (2023), “Chronicles of cultural European integration of Ukraine”, *Tyzhden'*, available at: <https://tyzhden.ua/khroniky-kulturnoi-ievrointehratsii-ukrainy/> (Accessed 20 Oct 2024).

4. Soloshenko, V.V. (2020), “Cultural policy as a basis for the formation of national unity in the modern world”, available at: <https://elibrary.ivinas.gov.ua/2288/1/Polityka%20spilnoi%20yevropeiskoi%20identychnosti.pdf> (Accessed 20 Oct 2024).

5. Kuleba, D. (2024), “Ukraine's accession to the EU as added value and historical justice”, The Robert Schuman Foundation, available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/avtorska-stattia-ministra-dmytra-kuleby-vstup-ukrainy-do-ies-iak-dodana-vartist-ta-istorychna-spravedlyvist-dlia-the-robert-schuman-foundation> (Accessed 20 Oct 2024).

6. Keda, M.K. and Solomenna, T.V. (2022), *Kul'turna polityka Yevropeys'koho Soyuzu* [Cultural policy of the European Union], Natsional'nyy universytet «Chernihivs'kyi kolehium» imeni T.H. Shevchenka, Chernihiv, Ukraine.

7. business.diia (2021), “EU program «Creative Europe» 2021-2027”, available at: https://business.diia.gov.ua/finance/program/programa_es_kreativna_evropa_2021_2027 (Accessed 25 Oct 2024).

8. Verkhovna Rada of Ukraine (2000), The Law of Ukraine “On the Protection of Cultural Heritage”, available at: https://ips.ligazakon.net/document/view/t001805?ed=2021_01_01 (Accessed 25 Oct 2024).

Стаття надійшла до редакції 03.11.2024 р.